

JALĀL-UD-DĪN RŪMĪ

OCEANUL SUFLETULUI

Traducere din limba persană și note:

OTTO STARCK

Studiu introductiv:

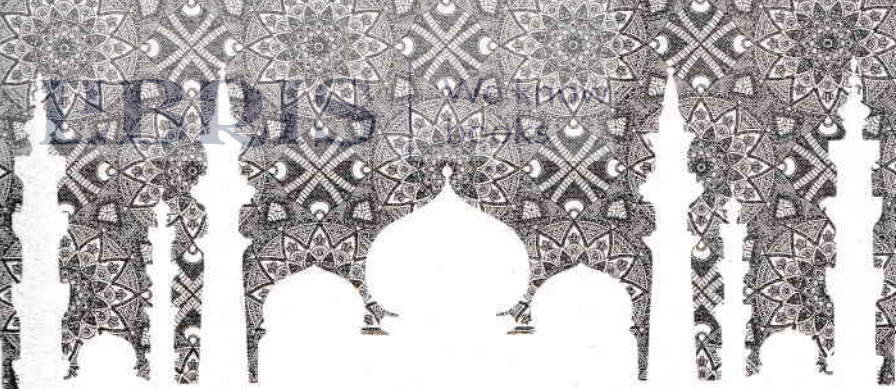
TEODORU GHIONDEA

EDITURA HERALD

București

Cuprins

Studiu introductiv	5
Cântecul naiului	41
Iubirea pentru Dumnezeu	44
Regele, sclava și vraciul	47
Învățăcelul zbanghiu	60
Pana din mâna Domnului	62
Argumente contradictorii	63
Harul divin	67
Constrângerea divină și libera voință	69
Leul și iepurele	74
Marele război	92
Vraja divină	95
Invocare	101
Stropul de cugetare	103
Dinspre neființă spre ființă	104
Trunchiul de palmier din moschee	106
Bătrânul lăutar	108
Respinși de lumile-amândouă	116
Dascălul și luntrașul	118
Beduinul și nevasta lui	120
Cei doi prieteni	138
Divinul imbold creator	140
Râvnind unicitatea	142
Zugravii din Râm și cei din China	144
Profetul și Zaid	147
Pricina divină	154
Soarta divină	157
Soarta rea	161
Rugul	163
Întâlnire cu moartea	167
Ulciorul inimii	169

Studiu introductiv

Și apropiindu-se ei de locul în care se afla shaykhul al-Akbar Muhiy-d-Dîn ibn Arabî, deodată Bahâ'-ud-Dîn Walad și fiul său, Jalâl-ud-Dîn, aflat în urma tatălui său, îl auziră pe shaykh spunând: „Slava este a lui Dumnezeu! Văd un ocean în urma unui lac!”¹

Un ocean... Întâlnirea unui Maestru spiritual de o asemenea altitudine și complexitate, așa cum este Jalâl-ud-Dîn Rûmî, împlinind o funcțiune spirituală universală ce, în mod evident, este o prelungire a funcțiunii profetice – „Cunoscătorii autentici sunt urmașii/moștenitorii Profetilor”, „Cerneala învățaților este una cu sângele martirilor” –, are o însemnătate unică, deopotrivă cu influența pe care o va exercita asupra celui care, prin faptul însuși al con-

¹ După *Mâqâmât-e Walad-Tchelebi*, citat de Eva de Vitray-Meyero-vitch, *Mystique et poésie en Islam*, DDB, 1972, p. 16.

tactului, se situează în postura de discipol. În această situație, cu totul privilegiată, discipolul are șansa „trezirii”, a „activării” *maestrului interior*, despre care René Guénon spune, în *Inițiere și realizare spirituală*: „...Guru interior este totdeauna prezent, deoarece el nu face decât una cu «Sinele» însuși (Dumnezeu)”¹; prin urmare, această întâlnire este echivalentă cu o conștientizare a prezenței lui Dumnezeu, care se află în fiecare dintre noi, prin intermediul, prin mijlocirea „oglinzirii” acestei prezențe divine în persoana unui Învățător. Este un moment unic de care depinde, în mod special, întregul parcurs al vieții, căci această „coloană vie a Duhului”, în prezența căreia se află discipolul, fie el și virtual, ordonează, alege și purifică, în ultimă instanță, întreaga ființă interioară a acestuia, instituind un conținut și o orientare decisivă, suverană a întregii sale vieți.

Această întâlnire poate avea loc în mai multe moduri: direct, prin contact nemijlocit; indirect, prin opera sa scrisă; într-un mod special, prin cercul de discipoli care perpetuează învățătura Maestrului. Acest din urmă mod îl numim special deoarece transmite partea doctrinară în aceeași măsură cu cea de tehnică spirituală, operându-se chiar un transfer de „influență spirituală” cu o anumită intensitate și efectivitate. Un contact indirect, acela prin opera scrisă a Maestrului, trebuie, pentru a-și atinge scopul de zidire spirituală, să întrunească o serie de condiții interioare și intrinseci, care, coroborate cu cele

¹ Cap. XX, p. 138.

exterioare, să dea acestei întâlniri întreaga măsură a caracterului benefic din punct de vedere spiritual.

În acest din urmă caz, în care simplul cititor nu face decât să își urmeze o chemare interioară spre cunoaștere adecvată, autentică, și care corespunde unei nevoi ce a devenit, într-un grad oarecare, imperioasă, contactul se înscrie în seria de evenimente cu influență spirituală durabilă; dacă opera Maestrului respectiv răspunde realmente unei nevoi spirituale care este consecința unei dezvoltări firești, atunci acesta are parte de ceea ce un gânditor român, deopotrivă tradițional și de ținută academică ireproșabilă, numea „întâlnire admirabilă”.

În ceea ce îl privește pe Jalāl-ud-Dīn Rūmī, sau *Mawlana Khodavendegar* („Maestrul - Stăpânul, Îndrumătorul - nostru”), este obligatoriu să ținem seama de câteva adevăruri tradiționale pentru a avea o imagine interioară autentică, adecvată, pe măsura disponibilităților intelectuale tradiționale, de natură metafizică, ale cititorului. Actualitatea unui asemenea Maestru spiritual nu stă în „intuiții speciale de ordin științific” sau de o „depășire a posibilităților particulare ale timpului său”¹, ci în caracterul cu ade-

¹ O asemenea situație o aflăm în introducerea la ediția în limba franceză a *Rubāi'yāt*-elor - Ed. Albin Michel, col. „Spiritualités vivantes”, Paris, 1987, unde traducătorii - nume cunoscute și stimate - au lăsat să scape o asemenea bizarerie: „... vorba (Jalāl-ud-Dīn Rūmī) despre fiziunea atomului și pluralitatea sistemelor solare...”. Conceptele și termenii tehnici utilizați au sensuri foarte precise, la care ilustrul nostru Maestru nu se gândea, ci, foarte posibil, le intuia realitatea datorită nu „geniului” - care în condițiile respective este o noțiune lipsită de relevanță -, ci altitudinii intelectuale pe care o oferea cunoașterea metafizică. Acesta nu este un caz singular; este

vărat universal al cuprinderilor și pătrunderilor sale în Cunoașterea adevărată, supremă, decisivă. Acest caracter universal este cu mult mai mult decât credem în mod obișnuit; un clișeu de genul „caracter general uman” este cu totul caduc și inoperant, nu atât prin banalitatea cuprinsului său semantic, cât prin superficialitatea acestuia. Înțelegem prin „caracter universal” acea autentică „imputațiune”, cum ar spune V. Lovinescu, care se referă la legătura, comunicarea naturii umane cu cea divină; un Maestru este întotdeauna ușa, poarta, *barzakh*-ul prin care ne este îngăduită apropierea de Dumnezeu. El este și mărturisitorul, și garanția înaltei elecțiuni a naturii noastre ca embrion, sămânță prin care Principiul Absolut (Divinitatea), având ca mijlocitor pe Dumnezeu (Cel Divin), își exercită infinita disponibilitate de a se nega pe SINE, împlinind continența perfectă a Posibilității.

Ca și în cazul lui Muhy-d-Dîn ibn Arabî, supra-numit „Sultanul Cunoașterii”, biografia lui Jalâl-ud-Dîn Rûmî, cunoscut ca „Sultanul Iubirii”, este, înainte

o veche marotă a unor traducători sau comentatori de a considera că asemenea exagerări sau interpretări forțate contribuie la sporirea celebrității unor scrieri sau scriitori; cel mai supărător, poate, este faptul că, similar, în aceeași termenii se vorbește și despre textele sacre, uitând sau ignorând în mod real caracterul sacru al acestora și inversând raportul normal dintre realitate și textul sfânt: nu realitatea științifică are autoritatea să confirme un text sacru, ci acesta din urmă conține, prin caracterul și originea sa divină, întregul Adevăr, indiferent din ce perspectivă este privit. În *speță*, Jalâl-ud-Dîn Rûmî, prin altitudinea sa spirituală, ajunge în orizontul noetic al Adevărului și înțelege ceea ce noi, în zilele noastre, cunoaștem prin eforturi teoretice și experimentale uriașe. Proximitatea sa față de Dumnezeu este un termen tehnic și trebuie înțeles în acest fel, și nu ca o metaforă sau ca o figură de stil.

de toate, o *hagiografie*; și această nu numai pentru faptul că este recunoscut dintotdeauna ca fiind unul dintre „cei mai populari mistici”, cum afirmau nu demult modernii săi biografi, ci, în primul rând, pentru autoritatea spirituală autentică de care se bucură de peste șapte secole atât opera, cât mai ales *legenda* sa: dintre cele mai cunoscute și cu un impact uriaș asupra vieții comunității islamice.

Cea mai cunoscută și cea mai veche prezentare biografică/hagiografică, cea mai apropiată de perioada în care a trăit Rūmī este *Menāqib-al-ʿArifīn* de Shams-ud-Dīn Ahmad Aflāki, din secolul al VII-lea d.H., compusă la cererea nepotului Maestrului, Celebi Jalāl-ud-Dīn Amīr ʿArif¹, fiul lui Baha-ud-Dīn Walad și al Fatimei Khātūn, la rândul său fiul lui Rūmī de la una din soțiile sale: Gauhar Khātūn. Ascendența ilustră – după autor, aceasta urcă până la Califul ʿAlī – nu este doar una de circumstanță, așa cum se mai întâmplă uneori cu scopul de a puncta sau sublinia excelența consistenței mesajului spiritual, ci este una reală. De altfel, în ceea ce privește linia directă care asigură continuitatea acestei moșteniri putem menționa cele două generații între care se înscrie Jalāl-ud-Dīn: tatăl acestuia, nu mai puțin ilustru, recunoscut în istoria esoterismului islamic (*tasawwuf*) pentru autoritatea și rigoarea doctrinară, chiar și de Shaykh al-Akbar Muhy-d-Dīn ibn Arabī: Muhammad Baha-ud-Dīn Walad, și fiul lui Rūmī: Baha-ud-Dīn Muhammad Walad. Este o adevă-

¹ Ediția în limba franceză: *Les Saints des Derviches Tourneurs*, vol. II, tradusă din persană de Cl. Huart, Paris, Editions Ernest Leroux, 1918.

rată dinastie spirituală care nu putea să nu marcheze atât de profund soarta ordinului pe care l-au fondat: *Ordinul Dervișilor Rotitori* sau *Ordinul Mevlevi*, după supranumele lui Jalāl-ud-Dîn: *Mevlana* sau *Mawlana* – „Domnul nostru, Învățătorul”.

„Domnul nostru, Învățătorul” este, poate, cea mai expresivă și sugestivă exprimare a funcțiunii sale de părinte spiritual, de *Shaykh*, de *murshid* – și o spune chiar el, citat de Aflāki în *Menāqib -al-`Arifin*¹:

Pe toți i-am luat în grija mea, pentru ca, cerându-i de la Dumnezeu și îndrumându-i spre a ajunge la perfecțiune, să fie eliberați de urmările rătăcirilor și să-i ajut să dobândească treptele cele mai înalte ale Paradisului, dacă o va îngădui Dumnezeu.

Această mențiune a funcțiunii sale face parte dintr-un dialog pe care îl poartă cu Sirāj-un-Dîn, în momentul în care acesta constată că veghea permanentă a Maestrului din timpul nopții este mai mult decât un efort deosebit devoțional: este „trezvia, luciditatea, veghea” pe care o „induce” discipolilor care, dormind, nu fac decât să se lase copleșiți de lumea aceasta și, desigur, de Manifestare. Circumstanța respectivă are un sens mult mai important: Profetul Islamului, Muhammad, obișnuia să se refere adesea la practica spirituală plecând de la două formulări de excepție: 1. „Cât trăim, dormim, numai când murim ne trezim!”; 2. „Muriți înainte să muriți!”. Tocmai despre acest „somn” este vorba în secvența hagio-

¹ *Mēnāqib-al-`Arifin*, vol. I, p. 258.

grafică respectivă; iar în ceea ce privește îndemnul de „a muri înainte să muriți”, se referă, mai direct, la „trezirea la Realitatea Supremă”, adică la moartea pentru lumea aceasta și „nașterea” în și întru Realitatea Supremă. Nu este lipsit de interes să arătăm că, în domeniul inițierii, celui care a primit influența spirituală (în Islam: *baraka*) i se spune, în tradiția hindusă, „de două ori născut” (*dvija*) – prima naștere fiind cea după trup, cea de a doua, cea în duh.

Dar despre Jalāl-ud-Dīn, despre funcțiunea sa și despre mandatul său pe Pământ, Shams-ud-Dīn Tabrizī face următoarea mențiune, care este totodată și o caracterizare din acest punct de vedere:

Cel care vrea să vadă profeții să-l privească pe Maestrul nostru (Rūmī), căci el are atitudine și comportament de profet, acelea ale celor cărora le este menită revelația, nu vise și sugestii; însușirea profeților este puritatea inimii și aceea de a fi legați prin mulțumire de oamenii lui Dumnezeu. Paradisul este atunci când Maestrul este mulțumit, iar Infernul, atunci când este mânios. El este cheia Paradisului; priviți-l și veți cunoaște adevăratul înțeles al acelor cuvinte: „Cunoscătorii adevărați sunt moștenitorii profeților”. Un lucru pe care nu îl discut este acela că, dacă aș fi rămas fără shaykh, nu aș mai fi fost în viață. Nemăsuratele mile ale lui Dumnezeu să fie asupra lui! Fie ca Cel Preainalt să-i dea viață lungă Învățătorului nostru! O, Doamne, îngăduie să fie al nostru și dăruiește-i lui ființa noastră! Amin!¹

¹ *Mēnâqib-al-'Arifin*, vol. I, p. 261.

Încă de la „prima naștere”, cea după trup, biografia lui Rūmī are toate caracteristicile unei vieți exemplare: la șase ani citea Coranul și postea la trei, la patru sau la șapte zile; după numai un an relatează întâlniri cu „oameni de dincolo înveșmântați în verde”, repetându-se aceste „vizite” cu oarecare regularitate și pe perioada studiilor pe care le face în orașul Alep – loc în care vor apărea mai târziu și unii dintre primii discipoli. La un moment dat apare și prima retragere (*khalwa*) de 40 de zile, urmată la foarte scurt timp de alte două, pe aceeași perioadă; la cea de a treia „ieșire”, cei prezenți constată starea corespunzătoare înaltei Stațiuni (*maqām*) pe care o atinsese după strălucirea și iradierea feței specifică stării de Beatitudine, „având pe buze surâsul a o sută de manifestări divine”¹.

Retragerea, izolarea, „însingurarea cu Dumnezeu” devine una din practicile curente și foarte importante pentru membrii *Ordinului Mevlevi*; temeiul doctrinar al acesteia se află în Coran: „Există pe pământ semne pentru cei care cred cu certitudine; asemenea și în voi înșivă. Nu vă dați seama?”² În anumite împrejurări, perioada de însingurare este de o mie și una de zile, cărora lesne le putem asocia și o mie și una de nopți, în acest fel aflând ceea ce deja mulți cititori intuiau: culegerea de basme, povești – *O mie și una de nopți* este în mod evident legată de

¹ *Mēnāqib-al-ʿArifin*, vol. I, p. 67.

² Sura 51, 20-21: *wa fi l-ʿardi ʿayātun li-l-mūqinīn / wa fi ʿanfusakum ʿa-fa-lā tubsirūn.*

practica spirituală. Cine a parcurs ciclul respectiv își reamintește de multitudinea de elemente simbolice, multe din ele de natură alchimică, altele de-a dreptul metafizică, așa încât nu este greu să înțelegem motivul pentru care unii dintre exegeții hermeneuți au mers cu interpretarea basmelor, indiferent de originea lor, atât de departe. Un exemplu strălucit este Vasile Lovinescu¹. Precizăm că *khalwa*, pe diferite perioade, se practică și în zilele noastre.

Importanța pe care o are această practică – „însingurarea”, „retragerea” – pe perioade de timp foarte variate, dar cu o preponderență de 40 de zile din motive pe care nu credem că mai trebuie să le menționăm – fiind bine-cunoscute datorită practicii spirituale și rituale din creștinism și mai rar din iudaism –, este una specială prin complexitatea ei simbolică și tehnică; plecând de la versetul coranic anterior citat, elementele de tehnică spirituală care sunt vizate se concentrează pe o fenomenologie apofatică, în sensul că procesul spiritual despre care este vorba nu are calitate extatică, nu este vorba despre un extaz, ci este enstatic, imploziv. Prin urmare, abuzul uriaș de care se bucură termenii „mistică”, „mistic” etc., de câte ori este vorba despre asemenea experiențe spirituale, nu numai că nu are acoperire, dar este total ilegal; René Guénon a explicat în mai multe rânduri care este diferența, fundamentală de

¹ *Interpretarea esoterică a unor basme și balade populare românești*, Ed. Cartea Românească, București, 1994, ed. a 2-a: aceeași editură, 2000, precum și alte studii răspândite în întreaga sa operă.

altfel, între practica religioasă și cea de natură metafizică: prima poate fi numită „mistică”, întrucât se bazează în principal pe actul extatic, cea de a doua este „realizare spirituală” sau „realizare metafizică” și se caracterizează prin actul enstatic. Cele două cărți cu caracter doctrinar – prima în sens metodic, general, a doua de ilustrare a doctrinei metafizice – scrise de R. Guénon: *Introducere generală în studiul doctri- nelor hinduse* și *Omul și devenirea sa după Vedanta* sunt cât se poate de explicite în acest sens.

Ceea ce se întâmplă cu practicantul în cazul „retragerii” este o concentrare a tehnicii spirituale într-o triplă incintă: prima este cea a camerei, celulei; a doua este cea a corpului *murid*-ului; cea de a treia este „inima sa spirituală” în care se va produce identificarea cu Domnul său, așa cum spune și tradiția hindusă, în „acel loc central”, în cea mai tainică „încăpere” a Inimii, este Prezența lui Dumnezeu. Aici se vor afla, față către Față, *sinea individuală* și *Sinele suprem*.

Rezultatul unei asemenea confruntări și, ulterior, identificări are un aspect predominant cognitiv; în fața Realității Supreme (Sinele Absolut), ceea ce sinele individual dobândește este transpunerea, oglindirea Necondiționării principiale la nivelul „realității devenite” (sinea în plin proces de identificare), concretizată prin cunoașterea tainei creației și a rosturilor acesteia. Într-un asemenea moment excepțional, Jalāl-ud-Dīn Rūmī îi face cunoscut fiului său, Beha-ed-Dīn, tocmai acest lucru: „O, Beha-ed-Dīn, Dumnezeu – slăvit fie El! – mi-a arătat fundamentul